TARTIŞMALI İLMÎ TOPLANTILAR DİZİSİ

OSMANLI İLİM, DÜŞÜNCE ve SANAT DÜNYASINDA BALKANLAR

İSAV İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ 1982
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
e ensar

CamScanner ile tarandı

ENSAR NEŞRİYAT TİC. A.Ş.

ISBN: 978-605-9991-23-0
Sertifika No: 17576

İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 77
Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 20

Kitabın Adı
Osmanlı İlim; Düşünce ve Sanat Dünyasında Balkanlar

Yayın Ön Hazırlığı
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Necip YILMAZ
Yrd. Doç. Dr. Nurullah KOLTAŞ

Proje Koordinatörü
Prof. Dr. Hüseyin SARIOĞLU

Editör
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Emre DAĞTAŞOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Muhammet ALTAYTAŞ

Kapak Tasarım
İlhan YÜRÜK

Karist Baskı Çözümleri Ltd. Şti.
Yeşilköy Mah. EGS Business Park,
B2 Blok, No: 8/20 34149 Bakırköy/İSTANBUL
Tel : 0 212 465 92 48
Sertifika No: 22827

1. Basım
Ekim 2014 /2.000 adet basılmıştır.

İletişim
Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
Oruçreis Mahallesi Giyimkent 12. Sokak No: 40/42 Esenler/ İstanbul
Tel: (0212) 491 19 03 - 04 Faks: (0212) 438 42 04
www.ensarnesriyat.com.tr ensar@ensarnesriyat.com.tr

CamScanner ile tarandı

OSMANLI İLİM, DÜŞÜNCE VE SANAT DÜNYASINDA BALKANLAR

Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı
07-09 Mayıs 2014

Toplantı Yeri:
Trakya Üniversitesi Balkan Kongre Merkezi, Edirne

İstanbul 2014

CamScanner ile tarandı

©Bu kitap İslâmî İlimler Araştırma Vakfı tarafından yayına hazırlanmış olup tebliğlerin ilmî ve fikrî muhtevâ ile dil bakımından sorumluluğu tebliğ sahiplerine, te'lîf hakları İSAV'a, basım organizasyonu ise anlaşmalı olarak Ensar Neşriyat'a aittir.

TOPLANTIYI TERTİPLEYENLER:

TRAKYA Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
1. Meydan Mahallesi , Kadirpaşa Mektep Sokağı No: 5 22030/Edirne
Tel.: (0 284) 213 84 68- 214 75 57 Faks: 214 74 30
Web Site: http://ilahiyat.trakya.edu.tr/
e-posta: ilahiyat@trakya.edu.tr

İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI(İSAV)
2. Kıztaşı, Kâmil Paşa Sokak, No. 5; Fatih–34080/İstanbul
Tel: +90 (0212) 523 54 57 – 523 74 36 Faks: 523 65 37
Web Site: http://www.isavvakfi.org–isav.org.tr
e-posta: isav@isavvakfi.org – isav@isav.org.tr

3. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İSLÂMÎ ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
Adres: Ordu Cad. No:196, 34459 Beyazıt – İstanbul
Tel: : +90 (0212) 455 57 00 / 15804

Bibliyografik Bilgiler:
"Osmanlı İlim, Düşünce ve Sanat Dünyasında Balkanlar" / Editör: A. Emre Dağtaşoğlu, Muhammet Altaytaş, 1. bs.—İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014
784 s.; 16x23,5 cm.
ISBN: 978-605-9991-23-0
1. Tarih, 2. İlim, 3. Düşünce, 4. Sanat, 5. Kültür 6. Sanat Tarihi

HEDİYEDİR, SATILAMAZ.

CamScanner ile tarandı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM

Prof. Dr. Ali ÖZEK - Prof. Dr. Yener YÖRÜK 13

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Hüseyin SARIOĞLU 15

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Salih TUĞ 16

İslâmî İlimler Araştırma Vakfı II. Başkanı

Prof. Dr. Ali ÖZEK 17

İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Başkanı

İbrahim ŞERİF 18

Gümülcine Seçilmiş Müftüsü

Ahmet METE 21

İskeçe Seçilmiş Müftüsü

Aziz HASANOVİÇ 22

Hırvatistan Müftüsü

Prof. Dr. Yener YÖRÜK 23

Trakya Üniversitesi Rektörü

CamScanner ile tarandı

TEBLİĞ ve TEBLİĞCİLER

1. Tebliğ: **Edirne Dâru'l-Hadîsi Müderrisi Sinan Paşa ve Hadis Kültürü Üzerine Bir Değerlendirme: Tazarru'nâme Örneği**..... 25

Prof. Dr. Adil YAVUZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi

2. Tebliğ: **Bulgaristan'da Yayımlanmış Olan *İntibah* Gazetesi ve Burada Çıkan Hadis Yorumları**..... 49

Doç. Dr. Erdinç AHATLI

Sakarya Üniversitesi

3. Tebliğ: **Manastırlı İsmail Hakkı Efendi, Eserleri ve Kelâmî Görüşleri**..83

Doç. Dr. Süleyman BAKİ

Tetova Devlet Üniversitesi

4. Tebliğ: **Osmanlı Döneminde Balkanlar'ın Dini Hayatında *Mızrakh İlmihal***..... 107

Doç. Dr. Arif AYTEKİN

Trakya Üniversitesi

5. Tebliğ: **Yusuf b. Muhammed eş-Şumnî ve *el-İm'ân fi Cem'i-l-Kur'an* Adlı Risalesi**..... 125

Dr. Sefer HASANOV

Sofya Yüksek İslâm Enstitüsü

6. Tebliğ: **İlim ve Devlet Adamı Giritli Sırrı Paşa'nın *Tabakât ve Âdâb-ı Müfessirîn* Eseri Üzerine**..... 133

Prof. Dr. Abdalaziz Mohamed AWADALLAH

Ezher Üniversitesi

CamScanner ile tarandı

7. Tebliğ: **Bulgaristan Örneği Işığında Balkanlar'da Osmanlı Medrese Kütüphaneleri** **143**

Doç. Dr. Orlin SABEV

Bulgaristan Bilimler Akademisi Balkan Araştırmaları Enstitüsü

8. Tebliğ: **Anadolu'yu Aydınlatan Balkan Kökenli Âlimler ve Türkiye Yazma Eser Kütüphanelerindeki Eserleri** **175**

Bekir ŞAHİN

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

9. Tebliğ: **Balkanlar'da Tasavvuf ve Tarikatlar** **189**

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

Gaziosman Paşa Üniversitesi

10. Tebliğ: **Osmanlı'nın Balkanlar'daki Önemli Kültür Merkezlerinden Biri Filibe'de Tasavvuf ve Tarikatlar** **231**

Doç. Dr. Selami ŞİMŞEK

Gümüşhane Üniversitesi

11. Tebliğ: **Balkanlar'da Tasavvufun Yayılışını Hızlandıran Etmenler: Reaksiyoner Bir Tavır Olarak Bogomilizm** **261**

Yrd. Doç. Dr. Nurullah KOLTAŞ

Trakya Üniversitesi

12. Tebliğ: **Makedonya'da Tasavvuf Alanında Etkili Olan Halvetilik ve Pir Mehmet Hayati Halvetî Asitanesi** **271**

Eyüp SALİH

Araştırmacı – Gazeteci

13. Tebliğ: **Osmanlı'nın Son Döneminde Makedonya'da Türkçe ve Dini Eğitim Müfredatı** **293**

Prof. Dr. Fadıl HOCA

Üsküp Kiril ve Metodiy Üniversitesi

CamScanner ile tarandı

14. Tebliğ: 1913 Atina Anlaşması ile 1924 Lozan Anlaşması Dönemleri Arasında Batı Trakya'da Osmanlı Eğitim Sistemi 307

Chousein BOSTANTZİ

Gümülcine Seçilmiş Müftülüğü

15. Tebliğ: Filibeli Ahmet Hilmi'nin Allah Tasavvuru 319

Prof. Dr. İbrahim COŞKUN

Necmettin Erbakan Üniversitesi

16. Tebliğ: Filibeli Ahmet Hilmi ve Materyalizme Yönelttiği Eleştiriler 347

Yrd. Doç. Dr. M. Necip YILMAZ

Trakya Üniversitesi

17. Tebliğ: Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi'nin *İslâm Tarihi* Eseri Merkezinde Tarih Metodolojisiyle İlgili Görüşleri Üzerine 375

Prof. Dr. Adem APAK

Uludağ Üniversitesi

18. Tebliğ: İslâmi Zâviyeden Mehmet Akif'te Vatan, Millet ve Tarih Şuuru 387

Yrd. Doç. Dr. Muhammet ALTAYTAŞ

Trakya Üniversitesi

19. Tebliğ: Hersekli Arif Hikmet ve Osmanlı Dinî Modernleşmesi 409

Yrd. Doç. Dr. Rıdvan ÖZDİNÇ

İstanbul Üniversitesi

20. Tebliğ: Balkanlar'ın Zor Dönemi ve *Medeniyet Gazetesi* ve Bir Makale: *Nifak ve Münafıklar* 435

Prof. Dr. Fikret KARAMAN

Sofya Din Hizmetleri Müşaviri

21. Tebliğ: Bir Devrin Unutulmaz Eseri: Zağra Müftüsünün Hatıraları. 463

Doç. Dr. Rıdvan CANIM

Trakya Üniversitesi

CamScanner ile tarandı

22. Tebliğ: **Arnavutça Sözlüklerindeki İslâm Terminolojisinin Özellikleri: Sorunlar ve İhtiyaçlar** **469**

Doç. Dr. Lındıta XHANARI (LATIFI) - M. A. Jonida İLHAN

Tiran Üniversitesi - Yunus Emre Enstitüsü

23. Tebliğ: **Osmanlı'dan Sırbistan'da Kalan Türk Kültür İzleri** **481**

Prof. Dr. İrfan MORİNA

Priştina Devlet Üniversitesi

24. Tebliğ: **Balkan Ülkelerindeki Osmanlı Kültür Mirası Üzerinde Genel Bir Değerlendirme** **493**

Prof. Dr. M. Zeki İBRAHİMGİL - Arş. Gör. Funda NALDAN

Gazi Üniversitesi

25. Tebliğ: **Bulgaristan Osman Pazarı (Omurtag) Bölgesindeki Bazı Köy Camilerinin Nakkaş İmzası Olan Duvar Yazı ve Resimleri**..... **555**

Prof. Dr. Lyubomir MİKOV

Bulgaristan Bilimler Akademisi

26. Tebliğ: **Balkanlar'da Muslihuddin Bin Abdulganî Vakıf Eserleri ve Vakıfları** **569**

Prof. Dr. Hamza KELEŞ - Gulbanu KOSHENOVA

Gazi Üniversitesi - Ahmet Yesevi Üniversitesi

27. Tebliğ: **"Şuara Tezkirelerine Göre Osmanlı Döneminde Makedonya'dan Yetişmiş Mutasavvıf Divan Şairleri"** **581**

Öğr. Gör. Djuneis NURESKİ

Trakya Üniversitesi

28. Tebliğ: **Balkanlar'da Edirneli Bir Kadı Şâir: Nazîr İbrahim Gülşenî**. **607**

Yrd. Doç. Dr. Necdet ŞENGÜN

Dokuz Eylül Üniversitesi

CamScanner ile tarandı

29. Tebliğ: **Niyazî-i Mısrî'nin Makedonya Üsküp Millî Kütüphanesi'ndeki Cönklerde Yer Alan Şiirlerine Dair** **625**

Yrd. Doç. Dr. Ramadan DOĞAN

Trakya Üniversitesi

30. Tebliğ: **Yahya Kemal Beyatlı'nın Şiirleri, Arapça Çevrileri ve Arap Şiiri Üzerine Etkisi** **643**

Doç. Dr. Sabri Tevfik HAMMAM

Sohag Üniversitesi

31. Tebliğ: Makedonya'da Cami Mûsikîsi **663**

Yrd. Doç. Dr. Abas JAHJAİ

Trakya Üniversitesi

GENEL DEĞERLENDİRME OTURUMU

Başkan: Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN

Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN 699

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Numan ARUÇ 702

Makedonya Bilimler ve Sanatlar Akademisi

Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ 705

Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Necdet ÜNAL 709

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

CamScanner ile tarandı

KAPANIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Ali ÖZEK 713

İSLâMî İlimler Araştırma Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı

Prof. Dr. Hüseyin SARIOĞLU 715

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı(Organizatör)

Prof. Dr. Yener YÖRÜK 716

Trakya Üniversitesi Rektörü

TEBLİĞ ÖZETLERİ (Türkçe, İngilizce, Arapça) **719**

DİZİN **777**

CamScanner ile tarandı

BALKANLAR'DA EDİRNELİ BİR KADI ŞÂİR: NAZİR İBRAHİM GÜLŞENÎ

Necdet ŞENGÜN*

Giriş

Edirne kültür ve medeniyet yolculuğumuzun önemli duraklarından biridir. Osmanlı tarihinde hem siyasi hem de kültürel olarak oynadığı önemli rol onun bu önemini daha da arttırmıştır. Zira Osmanlı'nın ikinci başkenti olan ve doksan iki yıl başkentlik eden Edirne, daha önceki medeniyetlerin izlerini de bugün hâlâ barındırmaktadır. Bu yönüyle o, medeniyetler buluşmasının bir diğer adıdır. Bununla birlikte Edirne'ye tarihî ve millî kimliğini kazandıran bazı simge eserler mevcuttur. Bunların en başında Selimiye Camii gelmekle birlikte Eski Camii, Üç Şerefeli Camii ve Sultan II. Bayezid Külliyesi Edirne'deki kültürel mimarî mirasın önemli temsilcileri konumundadır.

Bünyesinde barındırdığı Türk İslâm kültür ve medeniyetine ait pek çok unsur yanında yetiştirdiği pek çok din, devlet, sanat ve kültür adamı vasıtasıyla da bu kültür ve medeniyete önemli katkılar sağlamış bir şehirdir. Edirne aynı zamanda Batı'ya açılan kapımız, Balkan şehirlerine bir merhabadır. Bir serhat şehridir. Bu özellikleri dolayısıyla üzerinde önemle durulması; tarihi, mimarisi, kültürü, sanatı ve bunları meydana getiren şahsiyetleri üzerinde derin araştırmaların yapılması gereken bir şehirdir. Böyle bir hassasiyetle bu sempozyumu tertip eden heyete teşekkürlerimi sunarım.

Edirne ve Gülşenîlik

Edirne bu tarihî ve kültürel mirasının yanında çok önemli dinî-tasavvufî merkezlerden biri olmuştur. Merkezi Mısır Kahire'de bulunan ve

* Yrd. Doç. Dr., DEÜ İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Bölümü, necdetsengun@hotmail.com

CamScanner ile tarandı

Diyarbakırlı Pîr İbrahim Gülşenî (ö. 940/1534)[1] tarafından tesis edilen Gülşenîliğin Anadolu topraklarındaki merkezi Edirne'dir. Tarîkatın Edirne'ye gelişini ve burada neşvünema buluşunu Nazîr İbrahim *Beyân-ı Tarikat-ı Gülşenî* adlı eserinde dile getirmektedir.[2] Nazîr İbrahim, bağlı bulunduğu tarikatını, tarikat büyüklerini ve tarikatın bazı ritüellerini konu ettiği bu on varaklık küçük eserinde aynı zamanda, Cüneyd-i Bağdadî'ye kadar uzanan tarikat silsilesini ve tarikatın Edirne'deki macerasını ortaya koymaktadır.[3]

Bu esere göre, Mısır'ın Osmanlılar tarafından fethini müteakip, Edirne'den gelen yetmiş hacı Şeyh İbrahim Gülşenî'den bir halife rica etmişlerdir. Pîr İbrahim Gülşenî, Âşık Efendi (Âşık Mûsâ) (ö. 965/1568)[4] adında bir zatı bu hacılarla birlikte halifesi olarak Edirne'ye göndermiştir. Âşık Mûsâ, Edirne'de, daha sonra Hacı Hallâc mahallesi olarak isimlendirilen mahalleye yerleşmiştir. Daha sonra Âşık Mûsâ, müntesiplerinden Ekmekçi Ahmed Paşa'nın yaptırdığı camiye bitişik olarak inşa edilen tekkede irşada devam etmiştir.[5]

Âşık Efendi'den sonra tarikatın başına sırasıyla şu şahıslar geçmiş ve irşad görevini sürdürmüşlerdir: Abdülkerim Efendi, Sadık Efendi, Kutbî

---

[1] Himmet Konur, *İbrâhîm Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İnsan Yay., İstanbul 2000.

[2] Nazîr İbrahim, *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Yazma no: 888.

[3] Eser Himmet Konur tarafından yayımlanmıştır. Himmet Konur, "Gülşenîliğe Dair Bir Eser: Nazîr İbrâhim'in Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî'si", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl:1, S.3, Ankara Nisan 2000, ss. 65-79.

[4] Âşık Efendi (Âşık Mûsâ): Asıl adı Atâî'ye göre Muhammed, Hulvî ve Vassaf'a göre Mûsâ'dır. Edirnelidir. Ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Âşık Mûsâ, 923/1517 tarihinde Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethi esnasında Mısır'da bulunduğu sırada İbrahim Gülşenî'ye intisap etmiştir. Edirne'den gelen hacıların Gülşenî'ye uğrayıp bir halife rica etmeleri üzerine Âşık Mûsâ, memleketi olan Edirne'ye şeyh olarak görevlendirilmiştir. Edirne'de 975/1568 yılında vefat etmiştir. Bkz. Ali Öztürk, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003, s. 55.

[5] *Tercüme-i Hal-i Sezayi*, İstanbul 1289, s. 2. (Bu eser La'li Fenayi'nin *Şerh-i Manevi-i Şerif* adlı eseriyle Hasan Sezâyî'nin *Mektubat*'ı arasındadır.)

CamScanner ile tarandı

Efendi, Sırrî Efendi, Seyyid Ali Efendi, La'lî Mehmed Efendi, el-Hâc Mustafa Efendi, Mahmud Efendi ve Hasan Sezâyî Efendi.[6]

Bu şahıslardan La'lî Mehmed Fenâî Efendi Edirne'deki Gülşeniyye içerisinde çok önemli bir yere sahiptir ve Nazîr İbrahim'in amcalarındandır. El-Hâc Mustafa Efendi, Nazîr İbrahim'in babasıdır. Hasan Sezâyî ise tarîkatın pîr-i sânîsi kabul edilmektedir ve bugün türbesi Edirne'de önemli ziyaret mekânlarından biridir. Şâirlik yönü oldukça güçlü olan Hasan Sezâyî, Osmanlının Hâfız-ı Şîrâzî'si olarak nitelendirilmiştir. Hasan Sezâyî'den sonra Gülşenîlik Sezâiliğe dönüşerek devam etmiştir. Sezâîliğin İstanbul'da birçok tekke kurarak faaliyet alanlarını biraz daha İstanbul'a kaydırdığı görülmektedir. Diğer taraftan Hasan Sezâî'den sonra Edirne'de Sezâîliğin Veli Dede Dergâhı'nda ve Hasan Sezâî'nin damadı Ahmed Müsellim Efendi ile devam ettiği bilinmektedir.[7] Bu şahıslar Edirne'de Gülşeniyye kültürünün ve çevresinin oluşmasında büyük katkı sağlamışlardır. Nitekim Nazîr İbrahim bu çevreye mensup bir ailede dünyaya gelmiş ve yetişmesinde bu çevrenin tesiri altında kalmıştır. Zîrâ hem La'lî Mehmed Fenâyî hem de Hasan Sezâyî Nazîr İbrahim'in aldığı tasavvuf terbiyesinde önemli bir yere sahiptirler.

Nazir İbrahim Gülşenî: Hayatı ve Eserleri

Nazîr İbrahim yukarıda adı geçen ve o günlerde Edirne'nin en önemli mahallelerinden biri olan Hacı Hallâc mahallesinde dünyaya gelmiştir.[8] Kaynakların birçoğu onun doğum tarihi hususunda herhangi bir şey söylemezken, Bâdî Ahmed Efendi *Riyâz-ı Belde-i Edirne* adlı eserinde Nazîr İbrahim'in 1105 (1694) senesinde dünyaya geldiği ifade edilmektedir.[9] Osman Nûri Peremeci ise; *Edirne Tarihi* adlı eserinde Nazîr İbrahim'in 17. asrın ve

---

[6] Nazîr İbrahim, *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî*, 6ª-6ᵇ.

[7] Bkz. Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf [18. Yüzyıl]*, İnsan Yay., İstanbul 2003, ss. 216-221.

[8] Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsâru'l-musannifîn*, MEB Yay., İstanbul 1951, I, 38; Rıdvan Canım, *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şairleri*, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 409.

[9] Bâdî Ahmed Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne*, Bayezid Devlet Kütüphanesi, Yazma no: 10391, II, 562ª.

CamScanner ile tarandı

II. Ahmed gününün şairlerinden olduğunu ve Edirne'nin pek gürültülü günlerinde büyüyüp yetiştiğini[10] haber vermektedir.

Nazîr İbrahim, ulema sınıfından ve yetiştirdiği diğer fertleriyle de tanınmış bir aileye mensuptur. İbrahim Efendi b. Müderris Mustafa Efendi b. Şeyh İbrahim Efendi b. Manisalı Eskici (Semerci) Dede şeklindeki künyesine bakılırsa ailenin, Edirne'ye Manisa'dan göçmüş olduğu düşünülebilir. Büyük dedesi Manisalı Eskici (Semerci) Dede hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi mevcut değildir. Sultan III. Mehmed'in Eğri seferine hazırlandığı sırada hastalanması üzerine Edirne'ye davet edildiği ve kendisinden Sultan'a nefes etmesi istendiği rivayet edilmektedir.[11]

Nazîr İbrahim'in dedesi Şeyh İbrahim Gülşenî, tarîkatın Mısır'daki pîri İbrahim Gülşenî ile aynı adı taşımaktadır. Yukarıda adı geçen Semerci Dede'nin Edirne'ye geldiği yıl olan 1007 (1593) yılında dünyaya gelmiştir. İyi bir âlim, mutasavvıf ve şâir olan Şeyh İbrahim Gülşenî, 93 yaşında Edirne'de vefat etmiş ve Ortakaldırım mezarlığına defnedilmiştir.[12]

Babası Müderris Şeyh Hacı Mustafa Efendi, Sarıcapaşa[13] medresesinde müderrislik yapmıştır. Babası Şeyh İbrahim Gülşenî gibi o da Gülşeniyye tarikatına mensuptur ve Şeyh La'lî Mehmed Fenayî Efendi'nin (ö. 1112/1700)[14] halifelerindendir. Bazı kaynaklarda kendisinden tarikatçı[15] ola-

---

[10] Osman Nûri Peremeci, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1940, s. 274.

[11] Mehmet Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, (İstanbul trz'den Tıpkı Basım) Gregg international Publishers Limited, İngiltere, 1971, IV, 73; Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 259.

[12] Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, I, 111.

[13] Diğer adı Emîniye Medresesi'dir. Sarıcapaşa camisine karşı idi. Bunun için buna Sarıcapaşa medresesi de derlerdi. Bu bina yakılmıştır. Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 114.

[14] La'lî Mehmed Fenâyî için bkz: Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefayât-ı Ayvansarâyî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, Yazma no: 1375, 86[a]; Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddîn, *Tuhfe-i Hattâtîn*, İstanbul 1928, s. 481; Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-nisâb fi'n-nesebi ve'l-künâ ve'l-elkâb*, Kültür Bakanlığı Yay., (Tıpkı Basım), Ankara 2000, s. 342; Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), (Tıpkı Basım), Bizim Büro Yay., Ankara 2001, II, 2394.

CamScanner ile tarandı

rak bahsedilmektedir. Âşık Efendi Zaviyesi'nde mihrap önünde medfundur. Otuz yıl irşad görevinde bulunmuştur.[16] Amcası Kâmî Mehmed Efendi önemli devlet adamlarından biridir ve "Edirneli Çelebi" ünvanı ile tanınır. İçerisinde Galata ve Mısır kadılığı gibi oldukça önemli pek çok resmî görevinin ardından 1136 (1724) tarihinde Edirne'de vefat etmiştir. Geride on beş kadar eser bırakmıştır.[17] Kardeşi Lebîb Efendi de dönemin önemli şâirlerinden biridir.[18]

Nazîr İbrahim işte böyle ilim ve irfan ile meşgul bir aile içerisinde büyümüş, iyi bir eğitim alarak öncelikle bir müddet müderrislik yapmış, daha sonra Edirne mahkemesinde bir müddet katiplik görevi ifa etmiştir.[19] O bu görevlerinin ardından bazı yerlerde kadılık ve kadı naibliği yapmıştır. Babaeski, Tekirdağ, Mısır ve Eski Zağra'da kadılık, Kesriye kasabasında ise kadı naibliği yaptığı kaynaklarda ifade edilmektedir.[20] Nazîr İbrahim bu şehirlerden başka bugün Romanya sınırları içerisinde kalan ve Braila adıyla bilinen

---

[15] Bu tabir, Mevlevî tabiridir. Tarikata yeni girenlere, tarikat usûl ve erkanını öğretmekle görevli bulunan dedeye tarikatçı denir. Buna pîş-kadem veya ser-tarîk de denir. Çelebi Efendi'nin yardımcısı makamındadır. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul 1993, III, 409; Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1997, s. 688.

[16] Nazîr İbrahim, *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî*, 3[a]

[17] Bkz. Hüseyin Ayan v.d., "Kâmî", *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Yay., İstanbul 1987, VI, 220; Daha geniş bilgi için bkz. Safâyî, *Tezkire-i Safâyî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyüddîn Efendi, Yazma no: 2585, 180[b]-181[b]; Hüseyin Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, Yazma no: T 762, 114[a]-114[b]; Fatin Davud, *Hâtimetü'l-eş'âr*, İstihkam Alayları Litoğrafya Destgâhı, İstanbul 1271, s. 351; Gülgün Erişen Yazıcı, *Edirneli Kami ve Divanının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998.

[18] Peremeci, *Edirne Tarihi*, ss. 273-274; Haluk İpekten v.d., *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s. 327.

[19] Mirza-zâde Sâlim Efendi, *Tezkire-i Sâlim*, İkdam Matbaası, İstanbul 1315, s. 674; Bâdî Ahmed Efendi, *Riyaz*, II, 562[a]; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1982, s. 332; Atilla Özkırımlı, "Nazira", *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yay., İstanbul 1984, IV, 899.

[20] Bâdî Ahmed Efendi, *Riyaz*, II, 562[b]; Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 274; Canım, *Edirne Şâirleri*, s. 409.

CamScanner ile tarandı

İbrâil kadı naibliği de yapmıştır. Zira *Divan* adlı eserinde: *Mahrûse-i İstanbuldan İbrâil Niyâbetiyle Edirne'ye Gelüp İbraile Azîmetümde İnşâd Olundı*[21] şeklindeki şiir başlığı bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Her ne kadar Bursalı Mehmed Tahir, onun Bağdat kadılığı yaptığını iddia etse de,[22] Bağdat kadılığı yapan Kâmî Mehmed Efendi ile Nazîr İbrahim'i karıştırmış olmalıdır. Nazîr İbrahim'in *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşeniyye* adlı eseri üzerine çalışan Himmet Konur, eserde geçen *"eşrâf-ı kudât-ı askerîden İbrahim Nazîr-i Gülşenî..."* şeklindeki kayıt nedeniyle Nazîr İbrahim'in daha sonradan kadıaskerliğe yükselmiş olabileceği ihtimalini öne sürmektedir.[23] Yine Hasan Sezâyî'nin *Mektubât*'ında Nazîr İbrahim'e yazdığı bir mektupta ona hitaben ""kuzât-ı asâkirden kudvetü'ş-şuarâ İbrahim Nazîrâ sahn-ârâ cenâblarına..."[24] ifadesi geçmektedir. Bu ifade yukarıdaki Himmet Konur'un tespitini desteklese de biz bu bilgiyi başka kaynaklardan doğrulayamadık. Örneğin Yılmaz Öztuna'nın *Büyük Türkiye Tarihi* adlı eserinde verdiği 18. yüzyıl kadıaskerleri listesinde[25] Nazîr İbrahim'in adı geçmemektedir.

Nazîr İbrahim manevî eğitimini de Edirne'deki bu Gülşenî çevre içerisinde tamamlamıştır. Şüphesiz onun bu manevî terbiyesinde iki kişinin payı oldukça büyüktür. Bunlardan ilki amcası La'lî Mehmed Fenâî Efendi; ikincisi ise, Hasan Sezâyî'dir. Nazîr İbrahim'i Gülşenî olarak değil de Sezâî olarak tarif etmenin bu açıdan daha doğru olduğunu söyleyebiliriz. Zira Edirne'de gülşenîlik Hasan Sezâî'den sonra Sezâîlik olarak devam etmiştir. Nazîr İbrahim resmî vazifeleri dolayısıyla postnişîn olmadığı, bir yerde şeyhlik yapmadığı fakat belki hayatının sonlarında etrafına bir miktar insan toplandığı

---

[21] Nazîr İbrahim, *Divan*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Paşa, Yazma no: 493, 106[b]. [Nazîr İbrahim Divanı tarafımızdan doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Bkz. Necdet Şengün, Nazîr İbrahim ve Divanı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006.]

[22] Bursalı, Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2000, II, 46.

[23] Konur, *Gülşenîliğe Dair Bir Eser: Nazîr İbrâhim'in Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî'si*, s. 66.

[24] Hasan Sezâî, *Mektûbât*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1289, s. 103. (Eser Himmet Konur tarafından yayımlanmıştır. Bkz. Himmet Konur, *Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı*, Tıbyan Yay., İzmir 2003).

[25] Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul 1979, X, 247-254.

CamScanner ile tarandı

ifade edilebilir. Bununla birlikte Nazîr İbrahim'in kendisini bir sezâî olarak değil, gülşenî olarak tanımladığını ifade etmeliyiz. *Divan*'daki pek çok şiirinde bu hususu dile getirmiştir.

Gülşenî hazretinin bendesiyem çünki Nazîr
Gülşen-i vahdete bir bülbül-i nâlân olsam
G 549 / 5

Visâl-i yâredir ancak temeyyül-i kalbim
*Nazîr-i Gülşenî*yem gülşen-serâ nedir bilmem
G 588 / 5

Nazîr İbrahim son görevi olan Eski Zağra kadılığından sonra Eski Zağra yakınlarında bulunan, Kesri veya Erkeri Kesri diye bilinen ve ılıcası ile meşhur bir köyde –ki kaynaklarda kasaba olarak da zikredilmektedir– bir tekke yaptırarak ömrünün geri kalan kısmını burada tamamlamıştır.[26] Seksen yıllık ömrünün sonunda 1188 (1774) yılında vefat etmiştir.[27] Kaynaklarımızda onun nerede öldüğüne dair net bir bilgi bulunmamakla birlikte, bazı kaynakların ifade ettiği ve hayatının sonunda yerleştiği Erkeri Kesri şehrinde vefat ettiği ve mezarının burada bulunduğu yönündeki bilgiler gerçeğe daha uygun gibidir.

Nazîr İbrahim velûd bir müelliftir. İrili ufaklı yirmi dokuz eser bırakmıştır. Bu eserlerden önemli bir kısmı tarafımızdan tespit edildiği halde bazıları da ele geçirilememiştir. Seksen yıllık ömrüne baktığımızda Nazîr İbrahim'in hemen hemen kalemi elden hiç bırakmadığı, resmî görevleri ve seyahatleri ile birlikte eser telif etmeye devam ettiği görülmektedir. Bu eserlerden bir kısmı manzum olmasına karşın önemli bir kısmı da mensurdur. Aşağıda eserlerinin bir listesi verilmiştir: *Divan*, *Muammeyât-ı Manzûme*, *Manzûme-i Ahlâkiyye*, *Beyân-ı Hurûf-ı Tehecci*, *Risâle-i Ehâdîs-i Erbaîn-i Sülâsiyye*, *Risâle-i Erbaîn ale'l-Kelimeteyn*, *Tercüme-i Kasîde-i Münferice*, *İnsan-nâme*, *Behcetü'l-ebrâr ve lem'atü'l-esrâr*, *Câmiu'l-mu'cizât*, *Muhtasar Târih-i*

---

[26] Bâdî Ahmed Efendi, *Riyaz*, II, 562[b]; Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 274; Canım, *Edirne Şâirleri*, s. 409.

[27] Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefayât-ı Ayvansarâyî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, Yazma no: 1375, 86[a]; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyye*, I, 38; Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, II, 1081.

CamScanner ile tarandı

Osmânî, Muhtasar Târîh-i Edirne, Beyân-ı Rûh bâ-Akvâl-i Sahîha, Risâle-i Ehâdîs-i Kudsiyye, Risâle-i Nuût-ı Şerîfe, Risâletü'l-furûk, Şerh-i Gazel-i Mevlânâ, Şerh-i Gazel-i Niyazî-i Mısrî, Şerh-i Gazel-i Usûlî, Şerh-i Kıta-i Aynân Aynân, Tuhfe-i Gülşeniyye / Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî, Tuhfetü'z-zevrâ, Tuhfetü's-sâlikîn, Tuhfetü'l-letâif, Tercüme-i Câmiu'l-hikâyât, Tercüme-i Risâle-i Etvâr-ı Seb'a, Münci'l-melâl ve mûsılı'l-kemâl, Letâif-i İmâm-ı A'zam, Kavsiye Bâ-Ehâdîs-i Şerîfe ve Ebyât-ı Latîfe Der-tîr-Endâzî, Mecmûa-i Mekâtib.

Bu eserlerin büyük bir çoğunluğu risale türünde ve küçük hacimli eserlerdir. Bursalı Mehmed Tahir, Nazîr İbrahim'in on altı eserini havi bir mecmuayı incelediğini haber vermektedir. Yine Osman Nuri Peremeci *Edirne Tarihi* adlı eserinin kaynakları arasında *Nazîrâ Mecmuası* adıyla bir eser zikretmiştir. Bu eser Bursalı'nın bahsettiği eser olmalıdır. Bu mecmua tüm araştırmalarımıza rağmen elde edilememiştir. Mecmuanın elde edilmesi Nazîr İbrahim'in diğer eserlerinden bazılarını da görme imkânını sağlayacaktır.

Balkanlar'da Bir Kadı Şâir: Nazir İbrahim Gülşenî

Nazîr İbrahim birçoğu görevi gereği olsa da epeyce yer gezmiş bir kadı şâirdir. Kanaatimizce onun Edirne'den ilk ayrılışı, amcası Kâmî Mehmed Efendi'nin Mısır'a kadı olarak atanması ve yanında Nazîr İbrahim'i götürmesi dolayısıyla olmuştur. Nazîr'in burada ne kadar kaldığı bilinmemektedir. *Sefîne*'de buradaki Gülşenî asitanesine hizmet ettiği, o zamanki şeyh efendinin tâc giyişine şahit olduğu gibi hususlar dile getirilmektedir.[28] Nazîr İbrahim'in Mısır'da bir yıl kadar kaldığı sonra Edirne'ye döndüğü *Divan*'ındaki *Der-azîmet-i Edirne an Mısr-ı Kâhire Sene 31*[29] şeklindeki gazel başlığından anlaşılmaktadır. Bu tarih 1131 (1718) onun Kahire'den Edirne'ye döndüğü tarihtir ve tarihî verilere de uygundur. Çünkü Nazîr'in amcası Kâmî Mehmed Efendi, 1130-1136/1717-1723 yılları arasında Mısır kadılığında bulunmuştur. Nazîr Kahire'den döndüğünde yirmi beş yirmi altı yaşlarında olmalıdır.

---

[28] Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliya*, (Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), Kitabevi Yay., İstanbul 2006, III, 225.

[29] Nazîr İbrahim, *Divan*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Paşa, Yazma no: 493, 114[b]

CamScanner ile tarandı

Nazîr İbrahim bu tarihten sonra vefat edinceye kadar görevi gereği Edirne ve yakın çevresi ile uzak Balkan şehirlerinde dolaşmıştır. Bu seyahatlerden birçoğu bu şehirlere kadı veya kadı naibi olarak atanması dolayısıyladır. Lakin o, sadece görevi gereği bulunduğu şehirlerden bahsetmemiş aynı zamanda bizzat ziyaret ettiği, gördüğü başka şehirleri veya bir şekilde temas ettiği Balkan şehirlerini şiirlerine dercetmiştir.

Onun Edirne mahkemesindeki kâtipliği bu Mısır ziyaretinden sonra olmalıdır. Amcası ile Mısır'a gidişinden önce bu göreve başladığı, döndükten sonra da bu görevini devam ettirdiği de varsayılabilir. Edirne'de ne kadar kaldığını bilmiyoruz. Fakat Badî Ahmed Efendi'nin verdiği bilgiye göre 1161/1748 yılında Kesriye'ye kadı naibi olarak atanmıştır. Bu onun Balkanlar'daki ilk görev yeri olmalıdır. Kesriye şehri bugün varlığını koruyan şehirlerden biridir. Bugün Yunanistan sınırları dâhilindedir. Kuzey Yunanistan'da Makedonya ve Arnavutluk sınırına yakın bir yerdedir. Kastoria ismi Kunduz anlamına gelmektedir. Bu isim bölgede bol miktarda kunduz yetişmesinden ve şehir ekonomisinin kunduz kürküne dayanmasından gelmektedir. Fakat son yıllarda kunduz oldukça azalmış ve bunun yerine vizon yetiştiriciliği ikame edilmiştir.

Kâmûsu'l-A'lâm'a göre Kesriye şehri, Kesriye gölü içerisine uzanan bir yarım ada üzerine kurulmuştur. Manastır Vilayeti'nin Görice sancağına bağlı ve Görice'nin kırk beş kilometre güney doğusunda bulunmaktadır. Nazîr İbrahim'in yaşadığı dönemde bir kaza merkezi olan bu şehir altı farklı milletin yaşadığı ve buna bağlı olarak altı dilin (Türkçe, Arnavutça, Bulgarca, Ulahca, Rumca ve İbranice) konuşulduğu kozmopolit bir yerdir. Ahâlîsinin önemli bir kısmı Müslüman'dır. Bununla birlikte bir miktar Hıristiyan ve Yahudi de bulunmaktadır. O dönemde şehirde yedi camiye karşın iki kilise bir havra bulunmaktadır.[30] *Nazîr Divan*'ında geçen *Kesriye Ayân-ı Ser-efrâzı Hurşidî Mustafa Ağaya Sitâyîş-gûne Tahrîr Olundu. Ancak Müşârun İleyh Anda Bulunmayıp Badehû Gelmiş İdi*[31] şeklindeki şiir başlığı Nazîr İbrahim'in bir müddet orada bulunduğuna ve dönemin yöneticisi ile iyi ilişkiler içerisinde olduğuna bir işarettir.

---

[30] Şemseddin Sâmi, *Kâmûsu'l-a'lâm*, (Tıpkı basım) İstanbul 1306, Kaşgar Yay., Ankara 1996, V, 3860.

[31] Nazîr İbrahim, *Divan*, 31[a].

CamScanner ile tarandı

Nazîr İbrahim'in kadılık yaptığı bir başka Balkan şehri, kaynaklarımızda Eski Zağra olarak geçen ve bugün Bulgaristan sınırları içerisinde kalan Stara Zagora şehridir.[32] Bulgaristan'ın en eski ve en önemli şehirlerinden biri olan Eski Zağra'da Osmanlılar döneminde nüfusun önemli bir kısmı Türk idi. Rumeli eyaletinde kaza merkezi bir şehir olup Filibe'nin seksen kilometre kuzey doğusunda dört yüz rakımlı bir ovanın kenarında kenarında kurulmuştur. Şehir içinde on yedi camii üç kilise bulunmaktadır. İpek böcekciliği önemli bir geçim kaynağı idi.[33] Kaynaklar onu burada kadılık yapmış olarak gösterdiği halde Nazîr İbrahim'in *Divan*'nda Eski Zağra ismini hiç zikretmemesi Nazîr İbrahim'in burada çok az bulunduğuna bir işarettir. Zira her gittiği yeri şiirler ile tasvir eden veya en azından şiirlerinde temas eden şâirin Eski Zağra'dan hiç bahsetmemesi ilginçtir.

Nazîr'in kadı naibi olarak bulunduğu bir başka şehir, bugün Romanya sınırları içinde kalan ve Braila adıyla bilinen İbrâil şehridir. 1123 (1711) yılında Ruslar tarafından yakılan İbrâil şehri, Tuna nehri kenarında olması hasebiyle o dönemde bir ticaret merkezi durumundadır.[34] Tuna nehri kenarında bulunan şehir Romanya'nın en önemli limanlarından biridir. *Nazîr İbrahim Divanı*'nda onun İstanbul-Edirne-İbrail hattındaki yolculuğuna ışık tutan şiirler ve şiir başlıkları bulunmaktadır. "Mahrûse-i İstanbuldan İbrâil Niyâbetiyle Edirne'ye Gelip İbrâile Azîmetimde İnşâd Olundu"[35] şeklindeki açık ifade, bu hususta hiçbir şüpheye mahal bırakmamaktadır. Yine bu seyahat sonucunda İbrâil'e varışı "İbrâile Vusûlde Henüz Çâr-ebrû Ter-dâmen Bir Nâzırı Hasan Ağaya Verildi"[36] şeklinde dile getirilmektedir. Nazîr'in burada ne kadar kaldığı ve hangi tarihlerde burada bulunduğu belli değildir.

Nazîr'in hayatındaki önemli mekânlardan biri de Erkeri Kesri kasabasıdır. Nazîr'in bazı şiirlerinde köy olarak da tabir edilen bu kasaba, daha önce zikri geçen Kesriye (Kastoria) şehrinden farklı bir yerdir. Yanya vilayetinin sancaklarından biri olup Müslümanların daha yoğunlukta yaşadığı bir yer

---

[32] Bâdî Ahmed Efendi, *Riyaz*, II, 562[b]; Peremeci, *Edirne Tarihi*, s. 274; Canım, *Edirne Şâirleri*, s. 409.

[33] Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-a'lâm*, II, 937.

[34] Şemseddîn Sâmi, *Kâmûsu'l-a'lâm*, I, 585.

[35] Nazîr İbrahim, *Divan*, 106[b]

[36] Nazîr İbrahim, *Divan*, 106[a]

CamScanner ile tarandı

olan[37] ve bugün (Argyrocastro) veya (Gjirokastra) adıyla Arnavutluk sınırları içinde kalan Erkeri Kesri şehri; Divan'da Kesri veya Erkeri Kesri adıyla pek çok kez geçmektedir. Erkeri Kesri'nin Nazîr'in kadı olarak görev yaptığı yerlerden biri olması kuvvetle muhtemeldir. Nazîr İbrahim'in kadılık yaptığı dönemde burayı beğenerek, emekli olduktan sonra yerleşmeyi düşünmüş olması ihtimal dâhilindedir. Yine *Divan*'da geçen bu kasaba ile ilgili şiirlerin, Nazîr'in burada kadılık yaptığı dönemde mi, yoksa emeklilik döneminde mi yazıldığı belli değildir. Nazîr bazen burada yaşayan dostlarının şiirlerine[38] veya başka yerde yaşayıp Erkeri Kesri'ye mektupla gazel gönderen dostlarının şiirlerine nazireler yazmış,[39] bazen buradaki durumunu ifade eden şiirler kaleme almış,[40] bazen de buradaki dostlarına nasihat kabilinden şiirler tahrir etmiştir.[41]

Onun buradaki en önemli dostlarından biri üst düzey bir yönetici olduğu anlaşılan Arslan Paşa-zâde Mustafa Bey'dir. Mustafa Bey ile Nazîr arasındaki ilişki Nazîr'in şiirlerine yansımıştır. Nazîr, Mustafa Bey'in hastalığına şifa için müsemmen bir sıhhat-nâme[42] kaleme alarak şiire: *Sıhhat-nâme li-Arslan Paşa-zâde Mustafa Bey Der-Erkeri Kesri*[43] başlığını koymuştur. Yine Mustafa Bey'in kendisine saat hediye edişi de bir başka şiire konu olmuş, bu kıtaya da *Arslan Paşa-zâde Mustafa Bey Erkeri Kesride Saat ihdâ itdikde*[44] başlığı yazılmıştır.

Kaynaklarımızda geçen ve bir ılıca kenarına tekke yaptırarak ömrünün geri kalan kısmını geçirdiği yer olarak tarif edilen bu kasaba hakkında Nazîr

---

[37] Şemseddin Sâmi, *Kâmûsu'l-a'lâm*, II, 826-827.

[38] Örneğin gazellerden birinin başlığı: "*Berâ-yı Beyân-ı Hudâyî Nazîre li-Hasan Begzâde Der-Erkeri Kesri*" şeklindedir. Nazîr İbrahim, *Divan*, 52[a].

[39] Bir diğer gazel başlığı: "*Kûy-ı Kesriye Hâtem Efendi Mektubı ile Vârid olan Gazel Nazîresidür*" şeklindedir. Nazîr İbrahim, *Divan*, 91[a]-91[b].

[40] Bir başka gazel başlığı: "*Beyân-ı Hâl Der-Kûy-ı Kesri*" şeklindedir. Nazîr İbrahim, *Divan*, 52[a]-52[b].

[41] "*Berâ-yı Pend-i Şeyh Hüseyin Der-Şehr-i Kûy-ı Kesri li-kavlihî bi-İttibâ-ı Nefs ü Hevâ*" Nazîr İbrahim, *Divan*, 134[b]-135[a].

[42] Sıhhat-nâme için bkz: Mehmet Arslan, "Sıhhatnâmeler", *Türkler*, Ankara 2002, XI, 776-790.

[43] Nazîr İbrahim, *Divan*, 44[a].

[44] Nazîr İbrahim, *Divan*, 154[a]-154[b].

CamScanner ile tarandı

İbrahim bir gazel yazmıştır. Bu gazelde Erkeri Kesri şehrinin havası ve insanları övüldükten sonra, belki de Nazîr'in buraya yerleşme sebebi olarak görülebilecek hususlar beyan edilmiştir.

Ferah-zâ bir mahall-i dil-güşâdır Erkeri Kesri
Safâ-âver makâm-ı cân-fezâdır Erkeri Kesri

Hevâsı hûb u a'lâdır ahâlîsi dilârâdır
Ne denli hâme vasf etse sezâdır Erkeri Kesri

Edîb ü kâmili çokdur ta'assub ise hiç yokdur
Muhassal pek güzel câ-yı safâdır Erkeri Kesri

O bir mahbûbu çok yerdir ḳamu sükkânı dilberdir
Hele medh edecek nüzhet-râdır Erkeri Kesri

Cihânı geşt-ile geldi Nazîrâ gördi bu şehri
Didi Hakkâ ferah-zâ cân-fezâdır Erkeri Kesri[45]

Osmanlı kadı teşkilatının işleyişine göre bir kadı, bir yere, belli bir süre dâhilinde atanmaktadır. Görevde olduğu süreye "zaman-ı ittisal" denilmektedir. Fakat kadılık müddeti bitince İstanbul'a dönmek ve her çarşamba günü bağlı olduğu kazaskerin dairesine devam etmek zorundadır. İkinci bir atamaya kadar geçen bu süreye de "zaman-ı infisal" adı verilmektedir.[46] Bu bilgiden hareketle Nazîr'in hayatının belli dönemlerini İstanbul'da geçirdiği varsayılabilir. Dolayısıyla İstanbul da onun yaşadığı mekânlar arasındadır. O dönemde Rumeli Kazaskerinin dairesi Eyüp semtinde olmalıdır. Eyüp semti *Nazîr Divanı*'nda ayrı bir şehir olarak değerlendirilmiş ve *Medine-i Eyüb* olarak zikredilmiştir. Nazîr'in dostlarından zannettiğimiz Abdülbaki Ağa adındaki bir zat için yazılan bir gazel başlığı: *Vasf-ı Abdü'l-Bâkî Ağa Der-Medîne-i Eyüb*[47] şekildedir. Nazîr'in belki de kazaskerin görevlendirmesiyle

[45] Nazîr İbrahim, *Divan*, 36ª

[46] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1984, s. 104.

[47] Nazîr İbrahim, *Divan*, 70ª

CamScanner ile tarandı

Eyüp semtinde bir davaya baktığı ve nafaka tayini yaptığı, bir başka şiir başlığından anlaşılmaktadır. Bu şiir başlığı da *Medîne-i Eyyüb-i Ensârîde Bir Kibâr-zâde ve Hademelerine Nafaka Takdîr Olundukda Yazıldı*[48] şeklindedir. Yukarıda Nazîr İbrahim'in kazaskerlik makamına yükselmiş olabileceği yönündeki tahminlerin de bu durum ile bağlantılı olabileceği kanaatindeyiz.

Öte taraftan *Nazîr Divanı*'nda başka Balkan şehirlerinin de isimleri geçmektedir. Bunlardan bir kısmında Nazîr'in bizzat bulunduğuna; bir kısmını ise ya ziyaret ettiğine ya da bir arkadaşının orada bulunuşu dolayısıyla temas edildiğine işaret eden şiir başlıkları bulunmaktadır. Bu şehirlerden bazılarına, kadı olarak atandığı bölgelere giderken uğradığı ileri sürülebilir. *Divan*'da adı geçen ve kadılık veya kadı naibliği yaptığı yerler dışında kalan balkan şehirlerinin isimleri şunlardır: Vidin, Filibe, Toyran, Selanik, Sofya ve Filorina.

Bu şehirlerden Vidin'in Nazîr İbrahim'in hayatında önemli yeri olduğu kanaatindeyiz. Bazı gazel başlıklarına bakılırsa, Nazîr İbrahim'in Vidin'de belli bir müddet yaşadığı kesin olarak söylenebilir. Bu gazel başlıklarında "Vidin'de tahrir Olundı"[49] denilmektedir. Yine Nazîr'in hâmîlerinden olduğu anlaşılan Vidin muhafızları (valileri) Ivaz Paşa-zâde Halil Paşa ve sadarete birkaç defa getirilen Muhsin-zâde Mehmed Paşa[50] ile ilgili pek çok şiire *Divan*'da yer verildiği görülür. Bu iki şahsın Vidin valisi olarak atandığı tarihler Nazîr İbrahim'in yaşlanmaya başladığı bir döneme rast gelir. Muhtemeldir ki Nazîr, hayatının son dönemlerinde Vidin'dedir. Zira *Divan*'da geçen Vidin ile ilgili unsurlar, diğer tüm şehirler ile ilgili unsurlardan daha fazladır. Nazîr bu iki hâmîsi için kasideler yazmış, onlarla ilgili bazı olaylara tarihler düşürmüş ve diğer bazı şiirlerinde onlara temas etmiştir. Halil Paşa'nın Vidin şehrine gelişini Farsça olarak anlatmış ve bu kıtaya *Berâ-yı Halîl Hîn-i Nüzûl-i İlâ Şehr-i Vidin*[51] başlığını koymuştur. Yine Halil Paşa'nın Salih İsmail adında bir oğlunun Vidin şehrinde dünyaya geldiğini haber vermiştir. O, yine Muhsin-zâde Mehmed Paşa'nın Vidin şehrinde bir camiyi tamir ettirmesine

---

[48] Nazîr İbrahim, *Divan*, 157[b]

[49] Nazîr İbrahim, *Divan*, 89[a]-89[b], 93[a]-93[b], 118[a].

[50] Muhsin-zâde Mehmed Paşa için bkz. Yuzo Nagata, *Muhsin-zâde Mehmed Paşa ve Ayanlık Müessesesi*, Akademi Kitabevi, İzmir 1999.

[51] Nazîr İbrahim, *Divan*, 153[a]

CamScanner ile tarandı

şahit olmuş ve bu hadiseye tarih düşürmüştür.[52] Aynı zamanda *Muhtasar Târîh-i Osmânî* adlı eserini, Muhsin-zâde Mehmed Paşa'nın emriyle Vidin'de tekmîl etmiştir. Nazîr İbrahim'in Vidin şehrinde yeniçeriler ve yeniçerilerin efendisi ile de samimi ilişkiler içerisinde olduğu görülür. Burada hem yeniçeri kâtibine, hem de yeniçeri efendisine temas ettiği şiirleri bulunmaktadır: *Mahrûse-i Vidin Yeniçeri Efendisi Sûr-ı Hitânına Hediye Kumaş Üzerine Yazıldı*[53] başlıklı kıtasına bakıldığında, bu ilişki daha iyi anlaşılabilmektedir. Bu şiirlere, özellikle de tarih kıtalarına bakıldığında Nazîr İbrahim, 1169-70 (1755-56) yıllarında Vidin'de bulunmuş olmalıdır. Fakat bu verilerde onun Vidin'de ne kadar kaldığına dair herhangi bir işaret söz konusu değildir.

Nazîr İbrahim'in bugün Makedonya sınırları içinde kalan, o dönemde 87 köyün bağlı olduğu bir kaza merkezi kasaba olan Filorina[54] şehrini gördüğü ve burada bir müddet kaldığı yine şiir başlıklarından anlaşılmaktadır. Filorina'da bulunduğu zaman içerisinde birtakım kalem erbabı ile olan yazışmaları, başka şiir başlıklarından anlaşılmaktadır: *Nazîre li-Nüzhet Tâbi-i Hâtem Efendi Bu Dahi Mektubıyla Filorinaya Vârid Nazîresidir*[55] ve *Edirne Kadısı Sıddîk Efendinin Filorinaya Vârid Olan Eserleridir*[56] şeklindeki başlıklar, söylediklerimizi doğrular mahiyettedir. Bir şiirinde Filörina'yı tasvir etmektedir. Bu şiir *Der-Vasf-ı Filorina* başlığını taşımaktadır. Dört beyitlik kısa bir manzume olan şiir aşağıdaki gibidir.

Der-Vasf-ı Filorina
Letâfetde Filöriye müşâbih
Hevâ vü âbı dillerde meseldir
Filörina demişler anın için
Medâyin içre zîrâ bî-bedeldir
O kasr-ı dil-güşâ kim anda vardır
Ferah-zâ gam-zerâ a'lâ mahaldir
Ahâlîsini Hak hıfz ede dâim

---

[52] Nazîr İbrahim, *Divan*, 178[a]

[53] Nazîr İbrahim, *Divan*, 159[b]

[54] Şemseddin Sâmi, *Kâmûsu'l-a'lâm*, V, 3434.

[55] Nazîr İbrahim, *Divan*, 135[a]

[56] Nazîr İbrahim, *Divan*, 135[a]

CamScanner ile tarandı

Mekân-ı dil-rübâdır pek güzeldir[57]

Nazîr İbrahim'in gördüğü ve bir müddet kaldığı, şiir başlıklarından anlaşılan bir başka şehir, bugün Yunanistan ile Makedonya sınırında bulunan ve Toyran gölü kenarında kurulmuş olan Toyran şehridir.[58] O, diğer şehirlerde olduğu gibi Toyran'da da bazı devlet adamları ve kalem erbabı ile temas içerisindedir. Ebû Bekir Paşa'nın Toyran'dan Mora'ya hareketinde Nazîr İbrahim onunla görüşmüş ve ona bir iki kıta yazmıştır. Kıtalardan birinin başlığı: *Ebû Bekir Paşa Toyran Ķazâsından Mora Adasına Esnâ-yı Mürûrlarında Hîn-i Mülâkâtda Verilmiş idi* şeklindedir.[59] Gülleri ile meşhur bir şehir olduğunu tahmin ettiğimiz bu şehirde Nazîr İbrahim, Yahya Efendi adlı bir kişiden gül suyu talep etmektedir. Şiirin başlığı: *Berâ-yı Taleb-i Gülâb ez-Yahyâ Efendi Der-Kazâ-yı Toyran*[60] şeklindedir. Yine o, bazı şiirlerini Toyran kazasında kaleme almıştır: *Toyranda Bir Hūb-ı Garrā Yādıdur*[61] başlıklı şiir bu hususa işaret etmektedir.

Yine Nazîr İbrahim Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de türbesi bulunan Gül Baba'nın ismini bir şiirinde zikretmektedir. Bu şiirin başlığı *Bu dahi türbelerine yazıldı* şeklindedir. Bizim buradan anladığımız "biz bu şiiri türbesini görünce, bunun üzerine yazdık" şeklindedir. Dolayısıyla bu başlıktan Nazîr İbrahim'in Budapeşte'de bulunduğu ve Gül Baba türbesini ziyaret ettiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda ifade edilen ve gidip gördüğü ve bir müddet kaldığı anlaşılan şehirler dışında Nazîr'in, yakın çevresinden bazı kimselerin bazı görevler dolayısıyla bulundukları başka Balkan şehirleri ile de ilişkisinin varlığı, yine şiir başlıklarından anlaşılmaktadır. Sofya, Selanik ve Filibe şehirleri bu kabil şehirlerdir. Bu şehirlerden Sofya, Sofya mollası Recep Efendi[62] ve Sofya kadısı Ali-zâde Subhî Efendi dolayısıyla;[63] Selanik, şehrin önemli ilim adamlarından Kürd Ahmed Efendi'nin vefatı dolayısıyla; Filibe,

---

[57] Nazîr İbrahim, *Divan*, 35[b]

[58] Şemseddin Sâmi, *Kâmûsu'l-a'lâm*, IV, 3027.

[59] Nazîr İbrahim, *Divan*, 155[a].

[60] Nazîr İbrahim, *Divan*, 157[a].

[61] Nazîr İbrahim, *Divan*, 76[a]-76[b].

[62] Nazîr İbrahim, *Divan*, 156[b].

[63] Nazîr İbrahim, *Divan*, 182[a].

CamScanner ile tarandı

Filibe kadısı Şeyh-zâde ve Filibe müftüsü Nushi Efendi dolayısıyla gündeme gelmiştir. Nazîr İbrahim'in bu şehirleri de görmüş ve bir müddet buralarda bulunmuş olması da ihtimal dâhilindedir.

Sonuç

Edirneli Nazîr İbrahim Gülşenî'nin yaşadığı dönemde önemli birer Osmanlı şehri olan bazı merkezler bugün Makedonya, Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya ve Yunanistan sınırları içerisinde kalmıştır. Bir kısmında Müslüman nüfus hâlen kendini hissettirmekte ise de, göçler ve tehcirler sonucunda pek çoğunda Türk ve Müslüman nüfus oldukça azalmıştır. Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Nazîr İbrahim'in yaşamının büyük bölümü, Balkan şehirleri olarak bilinen yukarıda adı geçen şehirlerde geçmiştir. O hâlde onun dolaştığı çevre, Mısır'a yaptığı ziyaret de düşünülürse geniş bir coğrafyadır. Bu coğrafya aynı zamanda o dönemdeki Osmanlı İmparatorluğu sınırlarının genişliğini de göstermektedir. Fakat Nazîr yaşamını daha dar bir çevrede, Rumeli kazaskerine bağlı olarak atandığı ve ziyaret ettiği Balkan şehirlerinde tamamlamıştır. Bu bağlamda o, Balkanlar'da oluşturulan Türk edebiyatının[64] canlı şahitlerinden bir tanesi konumundadır.

Öte taraftan şâir veya edebiyatçı kimliği ile tanınan kişilerin eserlerinin de aslında birer tarihî vesika olduğu unutulmamalıdır. Özellikle şiirler içerisindeki tarih kıtaları bir şehrin yöneticisinden tüm tarihî-kültürel unsurlarına kadar önemli bilgiler ile doludur. Bu bağlamda yaşadığı çağa tanıklık eden Nazîr İbrahim'in şiirlerini takip etmek aslında o yüzyıllardaki Osmanlıyı takip etmek, Balkan şehirlerini takip etmek demektir. Aslında Nazîr İbrahim'in şiirleri bize hem kişi bazında hem de devlet bazında Balkanlar'ın Osmanlı zihnî, fikrî, iktisadî, siyasî ve sosyal yapısında nasıl önemli bir yer işgal ettiğini göstermesi bakımından da son derece önemlidir.

---

[64] Balkanlar'daki Türk edebiyatı için bkz. Mustafa İsen, "Balkanlarda Türk Edebiyatı", *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara 1997, ss. 512-537; İlhan Genç, "Balkanlarda Türk Divan Edebiyatı ve Bu Edebiyatın İzleri", *İkinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu Bildirileri*, İzmir 1999, ss. 1-13.

CamScanner ile tarandı

Kaynakça

Arslan, Mehmet, "Sıhhatnâmeler", *Türkler*, (I-XXI), Ankara 2002.

Atilla Özkırımlı, "Nazira", *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, (I-V), Cem Yay., İstanbul 1984.

Ayan, Hüseyin v.d., "Kâmî", *Büyük Türk Klasikleri*, (I-XIV), Ötüken Yay., İstanbul 1987.

Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1982.

Bâdî Ahmed Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne*, Bayezid Devlet Kütüphanesi, Yazma no: 10391.

Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsâru'l-musannifîn*, MEB Yay., İstanbul 1951.

Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, (I-V) (Haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz), Kitabevi Yay., İstanbul 2006.

Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2000.

Canım, Rıdvan, *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şairleri*, Akçağ Yay., Ankara 1995.

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1997.

Fatin Davud, *Hâtimetü'l-eş'âr*, İstihkam Alayları Litoğrafya Destgâhı, İstanbul 1271.

Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefayât-ı Ayvansarâyî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, Yazma no: 1375.

Hasan Sezâî, *Mektûbât*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1289.

Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefayât-ı Ayvansarâyî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, Yazma no: 1375.

Hüseyin Râmiz, *Âdâb-ı Zurefâ*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, Yazma no: T 762.

İlhan Genç, "Balkanlarda Türk Divan Edebiyatı ve Bu Edebiyatın İzleri', *İkinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu Bildirileri*, İzmir 1999.

İpekten, Haluk v.d., *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988.

İsen, Mustafa, "Balkanlarda Türk Edebiyatı", *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara 1997.

Konur, Himmet, "Gülşenîliğe Dair Bir Eser: Nazîr İbrâhim'in Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî'si", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl:1, S.3, Ankara Nisan 2000.

Konur, Himmet, *Hasan Sezâî ve Mektupları Işığında Tasavvuf Hayatı*, Tıbyan Yay., İzmir 2003.

CamScanner ile tarandı

Konur, Himmet, *İbrâhîm Gülşenî Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İnsan Yay., İstanbul 2000.

Mehmed Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), (Tıpkı Basım), Bizim Büro Yay., Ankara 2001.

Mehmet Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye*, (İstanbul trz'den Tıpkı Basım) Gregg international Publishers Limited, İngiltere, 1971.

Mirza-zâde Sâlim Efendi, *Tezkire-i Sâlim*, İkdam Matbaası, İstanbul 1315.

Muslu, Ramazan, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf [18. Yüzyıl]*, İnsan Yay., İstanbul 2003.

Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-nisâb fi'n-nesebi ve'l-künâ ve'l-elkâb*, Kültür Bakanlığı Yay., (Tıpkı Basım), Ankara 2000.

Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddîn, *Tuhfe-i Hattâtîn*, İstanbul 1928.

Nagata, Yuzo, *Muhsin-zâde Mehmed Paşa ve Ayanlık Müessesesi*, Akademi Kitabevi, İzmir 1999.

Nazîr İbrahim, *Beyân-ı Tarîkat-ı Gülşenî*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Yazma no: 888.

Nazîr İbrahim, *Divan*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Paşa, Yazma no: 493.

Necdet Şengün, *Nazîr İbrahim ve Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2006.

Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul 1979.

Öztürk, Ali, *XVI. Yüzyıl Halvetî Şiirinde Din ve Tasavvuf*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, (I-III), MEB Yay., İstanbul 1993.

Peremeci, Osman Nûri, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1940.

Safâyî, *Tezkire-i Safâyî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyüddîn Efendi, Yazma no: 2585.

Şemseddin Sâmi, *Kâmûsu'l-a'lâm*, (I-VI), (Tıpkı basım) İstanbul 1306, Kaşgar Yay., Ankara 1996.

Tercüme-i Hal-i Sezayi, İstanbul 1289.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1984.

Yazıcı, Gülgün Erişen, *Edirneli Kami ve Divanının Tenkitli Metni*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998.

CamScanner ile tarandı